

1. : o padežima bez predloga. – Beograd : Štamparija Kraljevine Srbije, 1889.
32. BROZ, Ivan – BORANIĆ, D. (priredio): Hrvatski pravopis dra. Ivana Broza. – Zagreb : Naklada Kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade, 1915.
33. TERZIN Pál (szerk.): Szerb-horvát nyelvtan és társalgó magyar ajkúak számára. – Zombor : Báits V-r könyvnyomdája, 1918.

34. Az OIK elektronikus katalógusának elérhetősége: <http://opac.oik.hu/monguz/index.jsp?page=search> (A megjelenő gördíthető keresőmezők közül kiválasztjuk a Targyszó feliratút, s ebbe beírjuk: Szentgyörgyi-hagyaték, vagy csak röviden: Szentgyörgyi. Ezt követően további kereső mezők értelemszerű felhasználásával – a bool-operátorok szellemében – összetett keresést lehet végezni.)

Lesz-e a magyarországi könyvtáraknak „védőszentje”?

Az amerikai modell

HAJDU Katalin

Az az arany szabály, hogy „*úgy bánj mással, ahogyan magaddal bánnál*” minden kultúrában és vallásban, minden történelmi periódusban erkölcsi alapérték.¹ Ennek megfelelően vagy ennek következtében, ma már minden kultúra függ a filantróp² és a nonprofit szervezetektől, melyek alapvető elemei a mindenkor civil társadalmaknak. A tradicionális jótékonykodás (filantrópia) hatékonyan hozzájárul a közbizalom kialakításához és fenntartásához.

Elképzelhető-e, hogy Magyarország jelen történelmi helyzetében is helye legyen a filantrópiának, s ha igen, mekkora lehet ez a szerep? Milyen területeken lehet számítani jelenlétére, pontosabban, ismételt jelentkezésére? Megvan-e számára a megfelelő jogi, kulturális környezet?

„... Méltóztassék kegyesen engedélyezni, hogy ezen gyűjteményt Magyarországnak adományozhassam, amely nekem az ezek megszerzésére szükséges eszközöket nyújtotta ...”

Gróf Széchényi Ferenc

„... Úgy láttam, nem is lehetne a pénzt ... hasznosabban felhasználni, ... mint, hogy közkönyvtárat alapítok egy településen.”

Andrew Carnegie

Kapitalizmus, demokrácia, filantrópia

Jelen cikknek nem témája a kapitalizmus és a kultúra közötti viszony fejtegetése, bár a társadalmi törvényszerűségeket mi, könyvtárosok sem tudjuk figyelmen kívül hagyni. Ezért azt a kérdést is fel kell tennünk, hogy képes-e a magántőke a könyvtárügy támogatására, és mi kell ahhoz, hogy a magántőke Magyarországon is „rájöjjön” arra, hogy szüksége van a szakmánk által nyújtható szolgáltatásokra, a perspektívikus haszonra.

El kell fogadnunk – nincs más lehetőségünk –, hogy ha szabadpiaci gazdaságban élünk, akkor a kultúra finanszírozását az állam egyre kevésbé

vállalja/vállalhatja magára. 2006 tavaszán egy, a kormányfő által kezdeményezett beszélgetésen „a magyar kultúra nemzetközi kitekintésű vezető emberei” (köztük az OSZK főigazgatója) a kultúra finanszírozásának lehetséges megoldásairól, az államra tartozó feladatokról, illetve a magántőke bevonásának módjairól beszéltek. Megállapodtak abban, hogy „16 év után végre leltárt kell csinálni, mert mindmáig nem egyértelmű, hogy mi bízható a piacra, s mi az, amit megkérdőjelezhetetlenül közös eszközökből kell fizetni”.³

Hiller István akkor még kulturális miniszterjelöltként jelentette ki, hogy új kulturális politikára, új finanszírozási modellre, a következő években pedig a kisteleplülések művelődési intézményeinek megújítására van szükség. Elmondta, hogy 2010-ig állami forrásból jelentősebb kulturális létesítmény ugyan nem épül, de célul tűzte ki az „elképesztően lerongyolódott” művelődési házak, közművelődési otthonok, „kisteleplülési terek” infrastrukturális megújítását. Ebben a szövegben a könyvtárak, *per se*, megemlítve nincsenek, de a „kisteleplülési terek” fogalmát érthetjük a törvényben használt „közösségi színtér” fogalom megfelelőjeként. Ez pedig jelentheti azt, hogy egy-egy kisteleplülési könyvtár – sok esetben – több évtizedes lemaradásából az állam egy egész évtizednyit is lefaraghat.

A „Progresszív politika a XXI. században”⁴ című konferencián a kormányfő azt közölte, hogy „... szem előtt kell tartani a pénzügyi egyensúlyt, a gazdasági teljesítményt, és át kell értékelni az állam szerepét ... elosztás helyett pedig értékalapú szolgáltatást kell nyújtani.” Majd hozzátette: „... az oktatás és az egészségügy a szolgáltatóipar részévé válik.”

Az EU már az „együttműködések újszerű megközelítéséről”, egyenesen Filantróp Finanszírozási Programjavaslatról is beszél.⁵ Ez konkrétan filantrópián alapuló szerződéses támogatási rendszert jelent, melyet a nagyhatalmi szerepvállalás természetes részének tekint. Eme ér-

telmezés szerint a filantrópia az ún. *acquis communautaire*-nek (közösségi vívmányoknak) megfelelően a közös „vívmányok” része, vagyis *közösségi filantrópia*. Ez az értelmezés nem sokban felel meg a filantrópia hagyományos szerepének és gyakorlatának, melyből néhány valódi példát a későbbiek során talán sikerül a saját szakmánkon keresztül látnunk. Ez a filantrópia nem önkéntességen alapul, mert a kormányzat(ok) által eldöntött kötelezettséget ró az adófizetőkre. Viszont számunkra is figyelemre méltó – és ezzel közelít a filantrópia valódi tartalmához –, hogy a programban már felvetődik a „Ne halat adj, hanem hálót!” gondolata: vagyis az eredményesebb gazdálkodás eszközeit és feltételeit kell megteremteni a szegénység támogatása helyett. Ugyanakkor a program azt is hangsúlyozza, – és ezt a későbbiekben látni is fogjuk – hogy *a filantrópia nem pusztán kiadás, hanem befektetés*. Nem öncélú tevékenység, mert a támogatás a vállalt gazdasági, társadalmi, humanitárius célok elérése érdekében történik, s ez egybecseng a valódi filantróp gyakorlattal. E szerint a filantrópia etikai tartalmát nem kérdőjelezi meg, ha az a támogató számára is előnyös.

A Támogatási Szemlében publikált *Civil jövőkép* c. tanulmány szerint⁶ a világ számos országában – Európában pedig különösen – az állam változatos eszközökkel ösztönzi a magánadományozásokat. Kérdés, hogy adókedvezményekkel, „különösen” Európában, valójában mennyiben segíti a filantrópiát? Kétségtelen, hogy pl. Magyarországon a filantróp tevékenység és a hazai adományozási kultúra fejlődésére az 1997-es törvény adta 1%-os támogatási lehetőség megjelenése óta nagyobb az esély.⁷

Tudatos adományozói réteg mégsem Európában, hanem az Egyesült Államokban alakult ki,⁸ holott az államnak itt is, és ott is érdeke az adományozásra ösztönző jogi környezet megteremtése.

Magyarországon a magánszektor által támogatott könyvtárak nagyságrendje, erre irányu-

ló felmérés hiányában, a meglévő statisztikák alapján kizárásos alapon 4%-ra becsülhető.⁹ A támogatók javarésze magántulajdonban lévő (privatizált) vállalati könyvtár. A filantrópiából keletkezett könyvtári vagyon értékét szinte lehetetlenség megbecsülni. Kisebb-nagyobb eltéréssel számos környező országban is hasonló a helyzet, felmérés pedig nemzetközi szinten sem készült még.¹⁰

A társadalom alapintézménye

A kialakult új helyzethez való alkalmazkodást szakmánk lelkiismeretes képviselőinek emócióktól sem mentes vitáit a Katalisten is követhettük. E víziókban az OSZK pl. mint raktár, *Draskovits Tibor*¹¹ mint a „könyvtárakat felszámoló bizottság” élharcosa jelent meg. Egy másik vélemény szerint nem kell megvárni a víziók valósággá válását, hanem azt a folyamatot kell erősíteni, melyben a könyvtárak sorsának irányítását a könyvtárosok veszik kezükbe.

Szakmánk számos képviselője úgy látja, hogy az egyik járható út az lenne, ha a könyvtárosok tennének javaslatokat arra, hogy a jelenlegi költségek mellett, hogyan lehet hatékonyabb szolgáltatásokat, *hozzáadott értéket* nyújtani. Kérdés, hogy egyáltalán felkérjük-e a könyvtárost pl. kulturális fejlesztési ügyekben javaslatételre, és ha igen, akkor vajon eléggé felkészült-e, tájékozott-e, tudja-e, hogy melyik lenne a legjobb javaslat a fennálló lehetőségek közül? S lesz-e elegendő pénz a tervek megvalósítására?

Mások inkább egy pszichológiai jelenségre figyelmeztetnek: ha a sikertelenségért, romló helyzetünkért a külső körülmények hibáztatása helyett a belső okokat keresnénk, s inkább önmagunkban és a munkánkban vizsgálódnánk, gyorsabban kerülnénk ki a válságos helyzetekből. Ez még abban az esetben is így van, ha hozzá kell tennünk, hogy a könyvtárak – a demokrácia alapintézményeként – a legszegényebbnek minősített kistérségekben nem töltik

be maradéktalanul funkciójukat.

Az Országgyűlés tavaly tavaszi ülészakán elhangzott miniszterelnöki beszéd reményeket helyezett kilátásba: a hátrányos helyzetű kistérségek támogatása, mint az öt „zászlóshajó” egyike, talán közelebb hozza egymáshoz a fejlett és hátrányos helyzetben levő települések könyvtári ellátását.

Ma divat válságról beszélni, de nem érdemes. Emlékeztetnék a könyvtárosegyesület fenállásának 70-ik évfordulója alkalmából a Parlamentben rendezett ünnepségen elhangzott beszédekre. Pl. *Mader Bélára*,¹² aki voltaképpen összefoglalta szakmánk helyét a világban:

„Evidencia, hogy intézményünk a legősibb információs intézmény, amely első pillanatától kezdve a tudás, a megismerés szolgálatában állt. Van egy másik evidencia is, nevezetesen az, hogy abban a társadalomban, amely egyre több joggal nevezi magát információs társadalomnak, vagy éppen tudástársadalomnak, a könyvtár alapintézmény, szerepe kiemelkedő, jövője megkérdőjelezhetetlen.”

Mader Béla lényegében megválaszolta azt az alapvető kérdést, hogy tud-e olyat nyújtani a könyvtár, melyet az üzleti élet szereplői nem tudnak. A válasz egyszerű: igen, tud. Az üzleti élet szereplői ugyanis nem a „tudás szolgálatában” állnak, így közvetlenül nem érdekük az információhoz való hozzáférés biztosítása mindenki számára és egyenlő mértékben. Nem létezik olyan társadalom, melyben más intézmény, mint a könyvtár biztosítani tudná alapjogként az *információhoz való hozzáférés jogát*, függetlenül a hordozó formájától. Ezt az alapjogot egyes társadalmakban különbözőképpen ismerték fel és értelmezték. Konzekvenciái, a támogatási módszerek is ennek megfelelően alakultak/alakulnak. Minden országban azonos a küldetése, „csupán” a gazdasági és társadalmi körülményeikben különböznek egymástól. Így elmondható, hogy a történelem egyik legősibb szakmája alapintézmény-státusát már bizonyította.

Filantropia és kapitalizmus Amerikában

A legtöbb ember azt gondolja, hogy az amerikaiak azért nagyvonalúak, mert gazdagok. *„Az igazság az, hogy mi gazdagok vagyunk, egy jelentős részben, mert nagyvonalúak vagyunk. Nem meglepő, hogy rólunk kevesen tudják, hogy a polgári nagylelkűségünknek, nagyvonalúságunknak milyen gazdasági hatása van az ország növekedésére. Mi hajlamosak vagyunk az adakozást annak látni, amit éppen olyan jó és szép csinálni, mint amilyen az valójában.”*¹³

Komolyan vehető ez a kijelentés akkor is, ha érzékelhető, hogy ez a filantropia nem a könnyőrletre, hanem a befektetésre fókuszál. Elgondolkodtató az állításuk: „az amerikai kapitalizmust a filantropia biztosítja”¹⁴. Tény, hogy a polgári nagylelkűség létrehozott egy olyan társadalmi környezetet, ahol a kapitalizmus virágozni tudott anélkül, hogy a demokráciát lerombolta volna. A nagylelkűség a kapitalizmus kiegészítőjeként gazdasági motorként szolgált. A helyzet komplexitását akkor érthetjük meg teljességében, ha felismerjük, hogy olyan hosszú történelmi folyamat eredményeként jött létre, mely a gyarmati időszakig tekint vissza.¹⁵

A filantropiáról alkotott nézetei miatt sok vitát kiváltó *William E. Simon* (korábbi amerikai pénzügyminiszter) lelkesedése a pénz „csinálásához” épp olyan legendás volt, amilyen buzgó volt elköltésében. Bár jótékonságra 500 millió dollárt adott, mégis sokan mondják, hogy a „steward of wealth”, a ’*vagyon őrzője*’, hagyatékának jelentőségét az alapítványok és a *corporate giving*¹⁶ szerepéről alkotott ideológiája jelenti. Sok támogatottat ért ebben kemény bírálat. *„A legtöbb magánalapítvány szakadatlanul azokat az intézeteket támogatja, melyek filozófiailag elkötelezettek a kapitalizmus megsemmisítésében.”* – írta Simon a *A Time for Truth*¹⁷, c. könyvében. Sokunk számára feltehetően idegenül hangzik az is, hogy: „... a nagy amerikai vállalatok az oktatott ismeretek tartalmától

függetlenül tartanak fenn egyetemeket, még a legrombolóbb egalitárius irányvonalúakat is. ... Támogatásuk aláássa a kapitalizmust és az egyéni szabadságot.” Simon arra biztatta az üzleti élet vezetőit, hogy *„siessenek sok milliókkal a szabadság segítségére ott, ahol az veszélyeztetve van”*. Vádolták azzal is, hogy beavatkozik az oktatási szabadságba. A Bill Simon alapítvány által támogatottak névsora viszont megkérdőjelezhetetlen bizonyítékként szolgálhat a vádak valószerűtlenségére¹⁸.

A jótékonság fontos dolog. Sokak adománya az élet alapszükségleteinek kielégítését szolgálja. Amerikában magándollárok milliárdjai támogatják ennivalóval az éhezőket és gondoskodnak különböző módokon a hajléktalanokról. A 2001. szeptember 11-i tragédia után kollektív reakcióként szó szerint dollár milliárdokkal támogatták az áldozatokat és családjaikat. 2001-ben magán személyek 212 milliárd dollárt költöttek támogatásra¹⁹, mely az Egyesült Államok teljes évi költségvetésének 12%-a!

Tudomásul kell vennünk, hogy az amerikaiak kivételesen nagylelkűek a pénzüikkel. Több amerikai ad különféle formában támogatást, mint ahányan elmennek szavazni.

Próbáljuk elképzelni, hogyan nézne ki bármelyik nagyváros, New York, Boston vagy San Francisco, ha hirtelen eltűnne minden olyan épület, amely magántámogatásból épült, ha minden tárlalmány, minden magántámogatású kutatási alap hirtelen eltűnne, vagy nem lenne többet elérhető pl. a gyermekbénulás elleni Salk és Sabin védőoltás (melyről ma már nem is tudjuk, ugyancsak alapítványi támogatásból fejlesztettek ki).

A XXI. században szakmánk környékén is találunk filantropiát – a közismert *Bill és Melinda Gates Foundation* többmilliárd dolláros könyvtár-támogatási programján kívül is. Kevesen ismerik a most negyvenéves *Jimmy Donal „Jimbo” Wales* nevét, bár a *Wikipediát* annál többen használják. A több mint másfél millió szócikket – magyar változata húszezer körüli – számláló, az *Encyclopædia Britannica* –val

azonos értéket képviselő szabadon használható, a „közösség” által fejlesztett enciklopédia létét szintén magántámogatásnak köszönhetjük.

Jótékonykodás nélkül eltűnnének kórházak, múzeumok, színházak és egyetemek. Eltűnnének a magánegyetemek a magánkönyvtáraikkal. Nem lenne Harvard, Johns Hopkins vagy Princeton Egyetem – a könyvtáraikkal együtt. És épület nélkül maradna több mint 2500 közkönyvtár az angolul beszélő területeken, melyet *Andrew Carnegie* (1835–1919) acélmágnás adott a közjő szolgálatába mintegy 100 évvel ezelőtt.

Miért éppen Amerikában alakult így a jótékonykodás? „Egyszerűen szólva azért, mert a nagylelkűség a legszeleesebb mértékben elterjedt közös érték az Egyesült Államokban. Ez visszatükrözi a részvétünket és a vállalkozói lelkünket éppen úgy, ahogyan a demokratikus értékeinket.”²⁰ Egyes gazdaságkutatók szerint az amerikai kapitalizmus abban különbözik az ipari kapitalizmus más formáitól, ahogyan létrehozta a gazdagságot (vállalkozással) és újratemti a gazdagságot (filantrópiával). A filantrópia a társadalmi szerződésnek implicit része, mely folyamatosan táplálja és életben tartja a gazdasági jólétet. A történelmileg kialakult új vagyont nagy része visszakerül a közösséghez, hogy olyan társadalmi intézményeket építsenek, melyek lehetőséget teremtenek a jövő gazdasági növekedéséhez. Az elemzők arra a következtetésre jutnak, hogy a befektetés és a filantrópia magyarázza az amerikai gazdaság hosszú távú dominanciáját. Ez a kapcsolat az egyéni vállalkozás és a filantrópia között még nincs teljességében feltárva sem a közgazdászok, sem a nagyközönség előtt²¹, miközben foglalkozás-megjelölésként megszokott a bankár-üzletember-filantróp elnevezés, ahogyan ezt *Sanford (Sandy) I. Weill*, a Citygroup Co. korábbi elnöke nevét követően is láthatjuk. A *Real Deal: My Life in Business and Philanthropy*²² c. könyve már szinte csak adalék ahhoz, hogy a gazdagság és filantrópia egymást feltételező fogalmak.

Befektetés a demokráciába, a gazdaságba – Andrew Carnegie²³ és a Carnegie-könyvtárak:

„Gazdagság nélkül nincs Mecenas.”²⁴

(Carnegie)

Az amerikai civil társadalom fejlődésében a könyvtárak kulcsszerepet játszottak. A filantrópia és a nonprofit szervezetek (a „harmadik szektor”) éppen olyan részei a könyvtárügy alakulásának, mint a kormányzati támogatás.²⁵

A XIX. század végére a könyvtárak fejlődése felgyorsult. 1870-ben Amerika Oktatási Hivatalának éves beszámolójában megjelentek már információk és statisztikák a könyvtárakról. 1875-ig 188 közkönyvtárat alapítottak, 1887-ig 649-et. 1876-ban megjelent az első könyvtári folyóirat, a *Library Journal* és megszületett Dewey Osztályozása. A korszak híres könyvtárosai *Melvil Dewey*, *Charles A. Cutter* és *John Shaw Billings* voltak.

A következő század elejére az állam rájött, hogy nem csupán passzív hivatalként akarja „engedélyezni” a lakosság számára, hogy az adójából közkönyvtárakat építsen és tartson fenn. Felismerte, hogy mindenki számára szükséges könyvtári szolgálatot nyújtani, beleértve azokat is, akik elszigetelt, lassan fejlődő területeken élnek. Ezért a kormány felvette a kapcsolatot a már működő helyi könyvtárakkal. 1890 és 1896 között hét államban öltött ez jogi formát, 1904-ig huszonkettőben: megalakultak az Állami Könyvtári Bizottságok.

Egyes elemzők szerint a filantrópia legjelentősebb időszaka a polgárháború után 25–30 évvel alakult ki, amikor az ország gazdagsága viszonylag kevesek kezében összpontosult, és az adórendszer hatalmas maradványt képezett számukra. A XIX. század végén a kulturális vállalkozások legtöbb formáját privatizálták, a könyvtárak pedig a magán és az állami támogatás következtében egy sajátos hibrid formában kezdtek működni.²⁶

Legismertebb példája ennek a *New York Public Library (NYPL)* néven ismertté vált egyedülálló gyűjtemény, mely 1895 májusában három korábbi könyvtár egyesítéséből jött létre. 1889-ben *Samuel J. Tilden* kormányzó végrendeletében 2,4 millió dollárral²⁷ egy nyilvános könyvtárat és olvasótermet hagyott New York városára, hogy „... felépüljön és fenntartassék egy nyilvános ingyenes közkönyvtár New York városában.” *Jacob Astor*, a német bevándorló, korának egyik leggazdagabb embere 400 ezer dollárral támogatta egy referenzkönyvtár létrejöttét, mely 1849-ben nyitotta meg kapuját a közönség előtt. New York harmadik jelentős könyvtáráként *James Lenox* könyvritkaságokból alapított magánkönyvtára működött, mely belépődíj ellenében volt használható.

A történelmileg speciálisan létrejött, magánpénzből menedzselte, közönségi küldetést vállaló nonprofit létesítmény – mely ma világ legnagyobb közkönyvtára – száz év óta működik folyamatosan állami és magántámogatásból.²⁸ Napjainkban a NYPL vagyonának több mint 75%-a magántámogatásból tevődik össze.²⁹

A hibrid (magán és közpénzekből támogatott) módszer önmagában nem elegendő recept a könyvtári rendszer színvonalas működéséhez. Különlegessége miatt érdekes megoldás volt a török birodalomban kialakult könyvtári rendszer is. 1823-ban a *Jótekonysági Alapítványok Minisztériuma (JAM)* felügyelete alatt összevonták valamennyi könyvtári alapítványt. A könyvtári adminisztráció felügyelete az Oktatási Minisztérium (OM) hatáskörébe került, miközben a könyvtárak költségvetése a JAM-tól függött. Noha ez időtől kezdve jöttek létre főképpen a mecsetekben, komoly gyűjteménnyel rendelkező alapítványi könyvtárak, e kettős felügyelet zavart okozott a könyvtári rendszerben. Következésképpen sorra megszűntek az alapítványi könyvtárak³⁰, a könyvtári szolgáltatások pedig

szinte egészében ellehetetlenültek.

Az alapítványi könyvtárak működésének feltárása a filantrópia hatáskörén túlmutat; társadalmi, kulturális és egyéb jelenségek összefüggéseinek elemzését igényelné. A törököknél kialakult helyzet óvatosságra int az azonos elvek alkalmazásában eltérő kultúrák esetében.

Carnegie – az amerikai könyvtárak támogatója

A Carnegie könyvtárak történetéről, ill. Carnegie személyéről könyvtári irodalom született. Van köztük olyan, amelyik Carnegie filantróp szándékának őszinteségét is megkérdőjelezi. Az

azonban mindegyik elemző elismeri, hogy könyvtárainak léte befektetés volt a

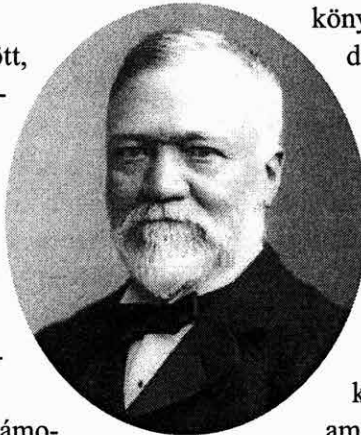
demokráciába és a gazdaságba. A múlt század elején 2509 könyvtáráépület létesült Amerika szerte³¹, 56 millió dollár értékben magántőkéből.³²

Carnegie nagylelkűségének „csupán” a mértéke volt egyedülálló, a ténye nem, hiszen a könyvtárak támogatása

korábban sem volt ismeretlen az amerikai társadalom előtt. Számo-

san voltak, akik épülettel, készpénzzel

vagy könyvgyűjteménnyel támogatták előtte is a könyvtárakat. Tették ezt lokálpatriotizmusból vagy hálából, amiért a helyi közösség a sikerikhez hozzájárult. Egyik legkorábbi példája a nagyvonalú támogatásnak az a 400 könyvből álló könyvtár, melyet *John Harvard* 1638-ban hagyományozott a később róla elnevezett egyetemre, az Egyesült Államok legrégebbi felsőoktatási intézményére. A *Harvard Egyetem* (Cambridge, MA) ma a világ leggazdagabb magánegyeteme, könyvtárának törzstőkéje 29,2 milliárd dollár.³³ 13,5 millió kötetével a világ legnagyobb felsőoktatási és a világ negyedik legnagyobb könyvtára.

Miért éppen könyvtár?

Andrew Carnegie korának leggazdagabb embereként, hét területet tartott támogatásra érdemesnek, köztük elsősorban a könyvtárakat. 1911-ben öt olyan szervezetet hozott létre az USA-ban, hármat az Egyesült Királyságban, melyeken keresztül több mint 43 millió dollárt szánt könyvtáráépületekre és csaknem 110 millió dollárt egyéb célokra. Mindezekon kívül, tíz évvel később, miután eladta a vállalkozását, a Carnegie Steel Companyt még 150 millió dollárja maradt, amelyből 135 millió dollár kezdő tőkével megalapította a Carnegie Corporation általános jótékonyági célokra.

Önéletrajzában³⁴ 1868-ban, 33 éves korában kijelentette: „Két év múlva kb. 50 000 dollár bevétellel biztosítva leszek. Amit ezen felül keresek azt jótékonyági célra fordítom.” És nem is történt másként. Elhűségét saját életében vagy a több évtizedes, következetes könyvtáráépítési filantrópiájában éppen úgy nyomon követhetjük, amilyen következetességet tapasztalhatunk könyörtelennek mondott üzleti elveiben.³⁵ Elgondolkodtató hitvallása szerint „...bűn elvesztegetni az energiánkat ... azoknak kell inkább segíteni, akik magukon akarnak segíteni ... , de ritkán vagy soha nem szabad mindent megtenni.” Készségsel töltötte el a tudat, hogy minden jótékonykodásra adott 1000 dollárból 950 dollárt káros célokra fordítanak, „...jobb lett volna a tengerbe dobni”³⁶ – írta az önéletrajzában.

Egyetemek, könyvtárak, orvosi központok, közparkok, közösségi és koncert termek, közfürdők és templomok szerepelnek támogatandó területekként a *Jótékonyág legjobb területei* c. esszéjében. „... a legjobb ajándék, ami egy közösség számára adható, amit a közösség úgy fogad és tart fenn mint egy közintézményt, mely a város tulajdonának része, ahogyan a köziskolák, s mely valóban azok segítője: egy könyvtár.”³⁷

Számtalan írásmű alapján kísérhetjük végig éle-

tét, melyekből egy-két adalékot érdemes megemlíteni filantróp motivációjához: Dunfermlinben, szülővárosában apja egyike volt azon „üttöröknek”, akik megnyitották magánkönyvtárukat azok számára, akik túl szegények voltak ahhoz, hogy saját könyvük lehessen³⁸. Carnegie 13 éves korában távirat-kézbesítőként dolgozott Pittsburgh-ben. Tudomására jutott, hogy James Anderson ezredes megnyitotta saját, 400 kötetes könyvtárát a munkásfiúk számára. A *kézbesítő* viszont nem tartozott a munkásfiú kategóriába. Első kapcsolata a sajtóval a „Pittsburgh Dispatch”-be írt levelével kezdődött, melyben hozzájárulást kért ahhoz, hogy minden dolgozó számára engedélyezzék a könyvtár látogatást. „Első megjelenésem mint közíró, sikeres volt.” – értékelte önéletrajzában eme cselekedetét, melynek következtében „... a számunkra megnyílt kincstárban dorbézolva megfogadtam, hogy ha valaha eljön számomra a gazdagság, mindent megteszek azért, hogy a szegény fiúk azonos lehetőségeket kapjanak ... ”.³⁹ Később, „amikor a szerencse rám mosolygott” James Anderson ezredesnek, *Nyugat-Pennsylvania Első Közkönyvtár Alapítójának* Alleghenyben a könyvtár előtt emlékművet állított.

Carnegie könyvtári filantrópiájának motivációja üzleti háttérével is magyarázható, amit élete legjobb befektetéseként értékelt. Mint mondta, a város befektetése, nagyobb, mint amit ő adott. „Ez nem filantrópia, hanem okos üzleti fogás.” Okos üzleti fogása mögött elvi következetességként fedezhetjük fel, hogy olyan mértékben támogatta a könyvtárakat, amilyen mértékben az állam is gondoskodott róluk. Nem véletlen tehát, hogy az angolul beszélő országokra korlátozta támogatását. Hite szerint ugyanis Nagy Britanniának és Amerikának már volt akkor kifejlesztett általános közkönyvtári rendszere, és éppen ezért ezeken a területeken találta a könyvtári filantrópiát a legígéretesebbnek. Egyetlen városnak sem adott addig könyvtáráépületet, amíg nem nyert tőlük biztosítékot a könyvtár fenntartására.

A nők szerepe

A Carnegie könyvtárak kapcsán nem szabad megfeledkeznünk a Női Klubok Általános Szövetségéről (GFWC-*General Federation of Women's Clubs*), melynek az ingyenes közkönyvtárak terjedésében nagy szerepe volt. Tekintettel arra, hogy a klub tagjai a kultúrájukat, tudásukat fejleszteni kívánó, fejlődő középosztálybeli nők képviselői voltak, támogatásuk mértéke pénzben nem mérhető.⁴⁰ Eleinte csak a klub tagjai számára alapítottak könyvtárakat szerte az országban, s megkezdték az egymás közötti kölcsönzést, ami a „*travelling library*” kialakulásához vezetett, mely már a „civil” lakosság számára is szolgált ingyenes könyvtárként. A *GFWC Utazó Könyvtári Bizottság* 1904-ben 34 államban 4655 könyvtár létesítéséről adott számot.⁴¹ Ezek a mozgókönyvtárak elkerültek oda is, ahol a könyv luxuscikk számba ment. 1933-ban az *Amerikai Könyvtáros Egyesület* jelentése szerint a közkönyvtárak 75%-a nők befolyására alakultak, akik komoly lobbi-tevékenységet folytattak a városvezetés megnyerésére. Sok esetben nem épült volna meg segítségük nélkül Carnegie könyvtár sem. Találékony pénzszerzési akciókkal (pl. sütittek eladásra, előadásokat szerveztek stb.) tartották fenn a könyvtárakat. Gyakran ők voltak az első könyvtárosai az általuk alapított könyvtáraknak, s hogy szakszerűen végezzék munkájukat, sokan képezték magukat könyvtárossá.⁴² Személyes filantrópiájuk számtalan közösség számára nyújtott alapvető értéket.

A Carnegie könyvtárak építése

Carnegie aprólékosnak tűnő és lehetőség szerint mindenre kiterjedő figyelme ma is érdekes lehet számunkra, hiszen a lényege a folyamatnak ma sem változott. Ami meglepő, hogy a legapróbb részleteknél is ragaszkodott a kikötött elvekhez, védett minden pennyt, mely meggyőződése szerint a közösséget szolgálta. Az előzmény nélküliség okozta „botladozásokból” tanulhatunk még

ma is. A feljegyzésekből egy eddig kevesek által ismert társadalomkép is kirajzolódik, miközben a „nagylelkű adakozó” személye is közelebb kerül hozzánk.

Az ismerősnek tűnő, sokszor ma is létező problémák kapcsán nem mellékesen, talán célunkhoz is, a filantrópia tanulmányozásához is közelebb jutunk.

Támogatás könyvtárépület finanszírozására

A Carnegie könyvtárak létesítéséhez az igények levelekben fogalmazódtak meg. A legkülönbélebb emberektől, csoportoktól érkeztek a kérelmek a Carnegie-könyvtárért. A kérelmezők gyakran igen meglepő indokokkal jelentkeztek: pl. a Washington állambeli Aberdine helységről azzal, hogy ők azért érdemlik meg a támogatást, mert skót a városuk neve, Carnegie pedig skót emigráns; Maine államból azért, hogy „legyen egy hely, ahol távol lehetnek végre a város húsz kocsmájában fogyasztható italoktól”. Volt, ahol a könyvtárral együtt más funkciót – éttermet, játéktermet, tornatermet – is betöltő épületet akartak. Az efféle kérvényeket kivétel nélkül elutasították.

Nem is volt mindig felhőtlen a viszony az adományozó és az adományozott között. Volt olyan eset, amikor egyetlen ügyben 81 db levél született a Carnegie Corporation⁴³ és a támogatást kérő könyvtár városa között. A város polgármestere ugyanis visszautasította azon számlák bemutatását, melyek az építkezéshez felhasznált eszközök vagy akár a homok elszámolásáról szóltak. Szerencsére az *Amerikai Könyvtáros Egyesület (ALA)* felvállalta a közvetítő (mediátor) szerepét.

1903-ban a *Philadelphiai Városi Könyvtár* könyvtárosa arról kapott tájékoztatást, hogy az általa kért 20–30 ezer dollárt Carnegie kevésnek tartja, ezért felemeli 50 ezer dollárra, hogy a fiókkönyvtárakban is működhessen olvasóterem. Később azt is felvetette, hogy a fiókkönyvtárak-

ra darabonként kellene költeni 50 ezer dollárt, ezért inkább 1,5 millió dollárt utalna át. „*Úgy gondoljuk, hogy a fiókkönyvtárak mindenekfelett a legnépszerűbb intézmények ... és azt gondolom, hogy a leghasznosabbak is.*”

Carnegie egy-egy épület teljes támogatását területi és éves megosztásban, a lakosság számával arányosan adta, így a kis fiókkönyvtárak száma nagyságrendekkel meghaladta a nagy városi könyvtárak számát.

Helyzefelmérés kérdőívvel

A kérelmek benyújtása után, amennyiben már volt könyvtár a településen, annak működésére és a város népességére, ha még nem volt, csak az utóbbira vonatkozó kérdőívet kapott a kérelmező. Carnegie arra volt kíváncsi, hogy mennyien használnák a könyvtárat, ha megépülne és hogy képes-e a közösség az adóiból évente megfelelő összeggel támogatni a fenntartását. Hangsúlyt helyezett arra, hogy csak azok a városok kapjanak támogatást, melyek vállalják egy könyvtári alap létrehozását. Éves finanszírozásként a könyvtárépületre szánt összeg 10%-át várta el a városoktól. „*Ha a városi tanács határozatban tudomásul veszi, hogy évente 600 dollár támogatást ad egy nyilvános közkönyvtár fenntartására és biztosít egy megfelelő helyet az épülethez, akkor Mr. Carnegie örömmel ad 6000 dollárt a Nyilvános Városi Könyvtár felépítéséhez*”⁴⁴ – olvasható egy levélben.

Carnegie nem a nagylelkű adakozó szerepét játszotta: számára az volt a fontos, hogy oda kerüljön könyvtár, ahol valóban szükség van rá, és olyan könyvtár épüljön, ami a közösség számára a legmegfelelőbb. A kérelmek elbírálása az első idők keserű tapasztalatai következtében egyre szigorodott, az elvárásaiból csak nagyon indokolt esetben engedett. Könyörtelenül ragaszkodott ahhoz az elvéhez: azoknak kell segíteni, akik akarnak magukon segíteni.

A több mint húsz évig tartó könyvtárépítés-támogatási folyamatnak a kérelmezéstől a telje-

sítésig folytatott levelezése négy mikrofilm tekercest tesz ki.⁴⁵ A négy tekericsnyi levelezés világosan mutatja, hogy nem volt olyan kérés, melynek jogosságát ne vizsgálták volna meg, s mindegyik kérést önállóan, a maga súlyának, természetének megfelelően kezelték. Előfordult, hogy az ügyek igen lassan mentek. Wisconsin állam Columbus városában 15 év telt el a könyvtár felépítéséig a támogatás deklarálásának időpontjától. Ebből 7 év a második levél keletkezésének dátuma az elsőhöz képest. Ha hosszabb ideje nem hallott egy-egy építkezésről, Carnegie beszámolót kért az ügyek állásáról: nem akart szem elől téveszteni egyetlen egyet sem. A Carnegie-levelezés tökéletes képet ad a könyvtárépítéssel és a támogatással kapcsolatban felmerült összes nehézségről.⁴⁶ (Ez napjainkban sem menne másképp.)

(A tőke) Szerződés(e) az önkormányzatokkal

„*A Földön nincs olyan bölcsője a demokráciának, mint az ingyen közkönyvtár; a betűknek ez a köztársasága, ahol semmit sem számít a rang, hivatal, vagy vagyon.*”⁴⁷ (Carnegie)

Carnegie kívánatosnak találta, hogy a könyvtár fenntartásáról szóló egyezséget közvetlenül a várossal kösse, mert biztos akart lenni abban, hogy a könyvtár építését, ill. fenntartását mindenki támogatja. Nem akarta, hogy a könyvtár-építés ügye elakadjon, ha a könyvtár vezetésében változás történik

A könyvtárépületek költségének elnyeréséhez a legnagyobb nehézséget a hely kiválasztása jelentette, bár Carnegie-nek csupán két feltétele volt. Elvárta, hogy olyan helyet válasszanak, hogy a közösség, melynek a tulajdona lesz, megelégedéssel fogadja. Ezért gyakran szavazás döntötte el, hová épüljön fel a könyvtár. Ügyelt arra is, hogy akkora területet kapjon a könyvtár, mely lehetővé teszi az épület későbbi bővítését is. Határozottan elutasított minden olyan kérvényt,

amely nem felelt meg az elvárásainak. Átlagban három esetből egynél merültek fel problémák. Neuralgikus pont volt a 10%-os fenntartási költségről szóló elengedhetetlen biztosíték. „*Nem hiszem, hogy az a közösség, mely nem hajlandó fenntartani egy könyvtárat, az megérdemli. Csak akkor, ha úgy érzik, hogy a leggazdagabbtól a legszegényebbig egyaránt tartozik – ettől lesz lelke a könyvtárnak. Az a könyvtárépület, amelyet én adok, az a közösség minden tagjának a tulajdona, amelyet nekik fenn kell tartani.*”⁴⁸

Ohio állam Lebanon városában pl. a 10%-ról a Legfelsőbb Bíróságnak kellett döntenie, mert a város nem akart eleget tenni a szerződésben foglaltaknak.

1000 főnél kisebb lakosú településeknek azért nem adott támogatást önálló könyvtárépületre, mert nem találta megtérülőnek a befektetést! Szorgalmazta, hogy a kistelepülések vagy egymással összefogva vagy a megyei könyvtárhoz csatlakozva folyamodjanak támogatásért. A támogatásnál 2 dollárt számított lakosonként. A támogatás összegének kiszámolásakor ugyan az Egyesült Államok hivatalos statisztikai adatát vették figyelembe, a helyi hivataloktól számos esetben mégis érkezett jogos tiltakozó levél, hiszen az utolsó népszámlálás óta növekedhetett a lakosság száma.

1908-ban szigorodtak a támogatási feltételek. James Bertram, Carnegie teljhatalmú titkára az építkezések megkezdése előtt bekérte a tervet. Később még azzal is megtoldották, hogy a polgármesternek aláírásával kellett jótállnia a maximális keretért. A feltételek között szerepelt, hogy a támogatást soha nem egy összegben, hanem a munkálatok előrehaladásának megfelelően, mindig kis tételekben utalják át. Carnegie maga ügyelt arra, hogy az épület alkalmas legyen a könyvtári funkciók ellátására és ne történjen fölösleges beruházás. „*Sajnálom a pénzemet fölöslegesen költeni!*” – írta egy ízben – „*Ez nem praktikus terv egy könyvtár számára. Túl sok az oszlop.*” Gyakorta elutasított kérelmet például azért, mert elvárta, hogy a városban élő

gazdagok fizessenek először. Tíz évvel később viszont már adott támogatást ennek a városnak is fiókkönyvtár számára.⁴⁹

Tervezési elvárások

1911-ben az építészekkel folytatott tárgyalások eredményeképpen megfogalmazódtak az épületek tervezésével kapcsolatos elvárások. Az idők során hatszor módosított „*Kötelezvény könyvtár épülethez*” c. útmutatót ettől kezdve minden támogatási alaphoz mellékeltek. Hatása nem is maradt el, az épületek körüli viták száma jelentősen lecsökkent. Kiskönyvtáraknak kétszintes, négyszögletes épületet javasolt, melynek fő részébe kerülnek a könyvespolcok, a bejáratához közel a kölcsönző pult, két oldalra pedig a gyerek- és felnőtt olvasói rész. A hátsó és oldalsó ablakok kb. 2 m (6–7 feet) magasságban voltak a földtől, hogy a polcokat a fal mellett körben is lehessen elhelyezni. Az alsó szintre kerültek: a raktár, az előadóterem, a mellékhelyiség és a műszaki berendezések. Így megszűntek a kihasználatlan folyosók és terek: „*görög templomok helyett könyvtárakat akarunk építeni*” – figyelmeztetett Bertram.

Előfordult, hogy kiürült a támogatási alap, ilyenkor a további támogatást nagyon szigorú vizsgálat előzte meg. Ha könyvtáron kívül egyéb „szolgáltatást” (kávéház, táncterem, étterem, tornaterem stb. ahogy az sok esetben előfordult a kérvényekben) is beépítettek a könyvtárba, Carnegie részéről szó sem lehetett további segítségről. 1908-ban már beérkeztek azok a kérvények, melyek a korábban épült könyvtárak bővítését célozták. Ilyenkor pontos elszámolást kértek az eredeti támogatásról; megvizsgálták, hogy a korábban kiutalt összeget a lehető legjobb hatásfokkal költötték-e el és kizárólag könyvtári célra. Ha a lakosság megnövekedett száma indokolta, nem tagadta meg a támogatást, de elsősorban fiókkönyvtárak építésének adott prioritást.

Gyakorlati modell

Szociológiai vizsgálatok eredményeképpen különböző teóriák születtek a Carnegie könyvtárak létrejöttének racionális okairól, de a kutatók megegyezni máig nem tudtak. Könyvtárakat, oktatási intézmények – mai kifejezéssel élve – háttérintézményeként építeni, szólt az egyik szociológiai magyarázat. Nem áll e nézettől távol az sem, hogy Carnegie hitt Amerika meritokrata természetében, hitt abban, hogy az oktatás egy olyan társadalom építésében segít, ahol az *érdem* mellett a képesség és az erőfeszítés a meghatározó a családi kapcsolatokkal szemben.⁵⁰ Hitt abban, hogy „...*egy olyan intézmény, mint a közkönyvtár azért olyan fontos, mert elősegíti Amerika meritokrata természetét*”, azzal, hogy azonos hozzáférést biztosít minden amerikai számára és azonos lehetőségeket jelent minden oktatási szinten.

„Aki gazdagon hal meg, szégyenteljesen hal meg”⁵¹

Andrew Carnegie az individualizmust, a magántulajdont, a gazdagság felhalmozásának törvényét, a verseny törvényét az emberi tapasztalat legmagasabb eredményének tartotta. Amikor 1889-ben elküldte „*Wealth*” c. esszéjét a *North American Review*-ba, az Egyesült Államok 30 évvel volt túl a polgárháborún. Az azt követő ipari fejlődés olyan multimilliomos réteg kialakulásához vezetett, akiknek gazdagsága elképesztette és megdöbbenetete a köznépet. Előnyt vagy fenyegetettséget jelent-e a milliomosok felbukkanása a köz számára? Mit tegyünk a milliomosainkkal? – vetődött fel gyakran a kérdés a közgondolkodásban.

„*Kikerülni nem tudjuk, el kell tehát fogadnunk a nagy társadalmi különbséget*” – fogalmazott Carnegie. A versenyzés törvénye lehetővé tette, hogy az üzlet, az ipar, a kereskedelem kevesek kezében összpontosuljon. Néhány kereskedőben meg iparosban különleges képességek halmo-

zódtak fel; tehetség a szervezéshez és a vezetéshez, mely kevesek számára adatott meg. A vagyon viszont, amihez e képességek birtokában jutottak, nem csupán a saját munkájuk gyümlöcse: azok kezével született, akik nélkülözik ezeket a képességeket.

Hogyan kezelhető tehát a gazdagság? Egyetlen jogos módja van e hatalmas vagyon felhasználásának: azokhoz kell visszajuttatni, akik létrehozták.

Több mint száz év telt el azóta, hogy Carnegie kifejtette: a könyvtár a demokrácia alapintézménye. Ma ez evidencia számunkra, ahogy az 1997. évi CXL. törvényünk is deklarálja: „*Az információs társadalom és a demokratikus jogállam működésének alapfeltétele a könyvtári rendszer, amelyen keresztül az információk szabadon, bárki számára hozzáférhetők.*”

Kérdés, hogy ezt a cikkelyt csak mi, könyvtárosok ismerjük, vagy esetleg a politikusok és üzletemberek is? S ha igen, az előbbiek milyen felelősséget, az utóbbiak milyen kötelezettséget éreznek ez ügyben?

Irodalom

ÁCS Zoltán J. – PHILLIPS, R. J.: Entrepreneurship and philanthropy in American capitalism. In: Small business economics, Vol. 19. No.3. November 2002. pp. 189–204.

BOBINSKI, George S.: Carnegie Libraries: Their History and Impact on American Public Library Development. Chicago : ALA, 1969.

CARNEGIE, Andrew: The gospel of wealth and other timely essays. Garden City, NY, Doubleday, 1933.

A The gospel of wealth c. esszéje először a North American Review 1889. júniusi számában „Wealth” címen jelent meg.

Autobiography of Andrew Carnegie. Boston, Houghton Mifflin Company, (1920).

DAIN, Phillis: American public libraries and the third sector: historical reflections and implication. In: Libraries and Philanthropy.

Carnegie Collection. Rare Book and Manuscript Library. Carnegie Corporation of New York Records 1872–2000. <http://www.columbia.edu/cu/libraries/indiv/rare/guides/Carnegie/index.html>.

ERÜNSAL, Ismail E.: Ottoman Foundation Libraries in the age of reform: the final period. In: *Libri*, Vol. 54. 2004, . pp. 247–255.

GAUDIANI, Claire: The Greater Good. How Philanthropy Drives the American Economy and can Save Capitalism. New York: Henry Holt and Co. 2003.

DOBKIN HALL, Peter: „To make us bold and learn to read – to be friends to each other, and friends to the world”: Libraries and the origins of civil society in the United States. In: *Libraries and Philanthropy*.

HAMMACK, David C.: Nonprofit Organizations in American History - Research Opportunities and Sources. In: *American Behavioral Scientist*, Vol. 45. No. 11. July, 2002. pp. 1638–1674.

HURN, Christopher J.: The limits and possibility of schooling: An introduction to the sociology of education. Boston : Allyn and Bacon, 1993.

HUFF Endre Béla: Filantróp finanszírozási program (Az Európai Unió tag Magyarország és az ACP országok oktatásfinanszírozásáról). EU WORKING PAPERS 1/2005.

HENDRICK, Burton J.: The Life of Andrew Carnegie. 2 vols. Garden City, New York : Doubleday, 1932.

LENKOWSKY, Leslie: Bill Simon's Legacy to Philanthropy: Combining charity and capitalism. *National Review* : America's Conservative Magazine on Politics & Culture. <http://www.nationalreview.com/comment/comment060700b.html>

LERNER, Fred: Libraries Through the Ages. New York : Continuum, 1999.

Libraries & Philanthropy: Proceedings of Library History Seminar. 9. Ed. Donald G. Davis Jr. Austin, Tex.: Graduate School of Library and Information Science, Univ. of Texas, 1996.

TEDLOW, Richard S.: Vállalkozó titánok – titáni vállalkozások, (Giants of Enterprise. Seven Business Innovators and the Empires They Built.) Budapest: HVG Kiadó Rt., 2003. (HVG Könyvek)

VAN SLYCK, Abigail A.: Free to All: Carnegie Libraries & American Culture, 1890–1920. Cicago: University of Chicago Press, 1995.

WATSON, Paula D.: The Funding Mothers: The contribution of women's organizations to public library development in the United States. In: *The Library Quarterly*, Vol. 64. No. 3. July, 1994,

<http://www.philanthropy.com/>

<http://corporatephilanthropy.org/>

Jegyzetek

1. http://en.wikipedia.org/wiki/Ethic_of_reciprocity
2. Görög szó, az anthropolosz ('ember') és a phil- ('kedvelő') elemekből ismerjük, ellentéte a mizantrop. A hagyományos szerepe szerint a filantrópia, mint tevékenység főképpen gazdag személyek – időnként trösztök, érdekszövetkezetek – önkéntes gazdasági támogatása konkrétan meghatározott, szociálisan hasznos célok érdekében. <http://en.wikipedia.org/wiki/Philanthropy>, <http://concise.britannica.com/ebc/article-9375094/philanthropy>
3. NOL, 2006, április.
4. ADEMOS Magyarország Alapítvány 2006. december 7-én tartott konferencián Matthias Platzeck, Brandenburg tartomány miniszterelnöke, Patrick Diamond, a londoni Policy Network igazgatója és Gyurcsány Ferenc, a Magyar Köztársaság miniszterelnöke előadásaikban fogalmazzák meg többek között az állami és egyéni felelősségvállalás arányának és formájának kérdését.
5. Huff Endre Béla: Filantróp Finanszírozási Program. EU Working Papers 1/2005.
6. <http://www.tamogatasiszemle.hu/cikk.php?mod=special&id=166>
7. A hazai könyvtári filantróp tevékenység természetesen nem szűnt meg teljesen a korábbi – szocialista - rendszerben. Számos könyvtár – különösen egyházi – ajándékozás útján is gyarapodott, de ezek száma elenyésző.
8. <http://nccsdataweb.urban.org/FAQ/index.php?category=31>
9. <http://www.ki.oszk.hu/statisztika.html:kvstat05.xls>
10. Az IFLA sajtó közlése
11. A Magyar Villamos Művek Zrt. Igazgatóságának elnöke, 2004-2005 pénzügyminiszter
12. Főigazgató, Szegedi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár
13. The Greater Good
14. Ibid
15. Hammack, D. C.
16. <http://www.nationalreview.com/comment/comment060700b.html>; Bill Simon's Legacy to Philanthropy

17. A time for truth / William E. Simon. New York : Reader's Digest Press, c1978. 0070573786.
18. <http://www.wesimonfoundation.org>
19. The Greater Good
20. Ibid
21. Ács Zoltan J. - Phillips R.J.
22. The Real Deal: My Life in Business and Philanthropy /A Kraushaar, Judah, S., A Weill, Sandy. Warner Business Books. Released online for download: 10-09-2006. 9780759569126.
23. 1835. november 25-en Skóciában, Dunfermlinben született. 1919. augusztus 11-én halt meg Lanox, Massachusettsben. http://en.wikipedia.org/wiki/Andrew_Carnegie; <http://www.columbia.edu/cu/lweb/indiv/rbml/collections/carnegie/index.html>
24. Carnegie, A.: The Gospel of Wealth.
25. Dain, P.
26. Dobkin Hall, P.
27. A cikkben valamennyi dollárral jelzett összeg a korabeli érték értendő. Mai értékre átszámítani szinte lehetetlen; 50-től 100-szoros arányban található számadatot.
28. <http://www.nypl.org/pr/history.cfm>
29. A beszélgetés résztvevői: David Nasaw történész, a most megjelent Andrew Carnegie c. könyv szerzője és Vartan Gregorian, a New Yorkban székelő Carnegie Corporation jelenlegi és a NYPL korábbi elnöke <http://www.nypl.org/research/calendar/eventdesc.cfm?id=2389>
30. Ismail E. Erünsal
31. Több forrás 2800-nál több könyvtárról beszél
32. Bobinski, G. S.
33. http://en.wikipedia.org/wiki/Harvard_University.
34. <http://www.wordowner.com/carnegie/>
35. Tedlow, R. S.
36. Carnegie, A.: The Gospel of Wealth
37. Ibid
38. Autobiography
39. Bobinski, G. S.
40. The Founding Mothers
41. Digital Library of Georgia, The Athens Women's Club and Social Reform, 1912-1920. <http://dlg.galileo.usg.edu/athenswomensclub/history.php>
42. The Founding Mothers
43. A Carnegie Corporation nevében, minden egyes esetben Andrew Carnegie rigorozus, ám teljes bizalmát élvező titkára, James Bertram intézkedett. Ő felelt azért, hogy a kihelyezett hatalmas összeg minden dollára jó helyre kerüljön.
44. Carnegie Collection.
45. Ibid.
46. Ibid
47. There is not such a cradle of democracy upon the earth as the Free Public Library, this republic of letters, where neither rank, office, nor wealth receives the slightest consideration.
48. Bobinski, G. S.
49. Ibid
50. Hurn, C. J.: The limits and possibilities
51. Carnegie, A.: The Gospel of Wealth

Könyvtári mecenatúra – jelenleg még csak az USA-ban

Laura Bush az amerikai könyvtárakért létrejött alapítványát 2001 július 30-án jelentette be. Azóta 4,3 millió dollárból 897 magán, állami és alternatív iskola kapott támogatást. A First Lady újabb, 1,3 millió dolláros felajánlásából 2007. május 31-én 263 iskolai könyvtár útján 129 800 diák jutott támogatáshoz, sok esetben a maximális, 5000 dollár értékben. Tekintettel arra, hogy az alapítványok javarésze a legmodernebb technikai támogatásban részesítik a könyvtárakat, ezért Laura Bush alapítványa egyik fő céljaként, az egyensúlyteremtést határozta meg a fejlett technika és modern könyvekhez való hozzáférés között. A mecenatúra igen nagy hagyományával rendelkező amerikai társadalomban a támogatók biztosítottabbnak látják, ha pénzükre nagy alapítványokon – ebben az esetben a *The Community Foundation for the National Capital Region* – keresztül pályázhatnak. Ezen kívül a First Lady úgyis, mint hajdani könyvtáros és mint a jövő társadalmáért felelősséget érző közéleti személy átadta azt a három évre szóló 918 589 dolláros támogatását is, mellyel tíz diák a digitális könyvtárosságot tanulmányozhatja. Talán a hazai 'first ladyk' is éreznek annyi felelősséget a jövő társadalma iránt, mint az amerikaiak, csupán ők még nem tudják, nálunk hogyan kamatozna a pénzük ...

(átvéve: MIT Hírlével, máj. 30.)